

УДК 378:784.071.2-051]:784.95

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.31>**К. О. Марченко**викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ АРТИСТІВ-ВОКАЛІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ СОЛЬНОГО СПІВУ

У статті досліджується питання формування виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів на заняттях сольного співу. Автором розкрито сутність понять: «культура», «виконавська культура», «інтерпретація», «комунікація». У статті надано визначення дефініції «виконавська культура» такими вченими як Н. Косінською, А. Михалюк. Висвітлено аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблематики. Уточнено та описано аспекти виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів, які були розкриті в праці вітчизняного науковця І. Шинтяпиної, до яких віднесено музичність, креативність, артистизм, рефлексія, емпатійність. Зазначено компонентну структуру виконавської культури, яка була висвітлена в роботах вітчизняних науковців Л. Гончаренко, Л. Гусейнової, Н. Ашихміної: виконавсько-технічний, художньо-інтерпретаційний, креативно-діяльнісний компоненти. Зазначено стадії художньої інтерпретації до яких відносяться: розбір музичного твору; розбір нотного тексту; роботу над цілісністю художнього твору.

На думку автора, формування виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів відбувається на таких дисциплінах як: «Сольний спів», «Джазова імпровізація», «Робота з концертмейстером над вокальним репертуаром». Автор розділяє думку музикознавця Олени Маркової щодо визначення виконавця не тільки як «тлумачника» музичного твору, а й носія духовних цінностей людства. У статті висвітлені та конкретизовані особистісні якості (толерантність, взаємоповага, самовпевненість, комунікабельність, наполегливість, почуття гармонії і смаку, емпатійність, оригінальність, креативність) та професійні (володіння вокальною технікою, виконавськими прийомами, знання методики викладання вокалу тощо), що формуються у студентів-вокалістів на індивідуальних заняттях. Автором розкривається важливість формування виконавської культури, шляхом опанування та використання комплексу науково-методичних знань та вокально-виконавських умінь та навичок. При написанні статті були використані такі методи наукового дослідження: аналіз, синтез, систематизація, обґрунтування, конкретизація, узагальнення.

Ключові слова: виконавська культура, формування, заняття сольного співу, інтерпретація, комунікація, майбутні артисти-вокалісти.

Через світову пандемію, воєнний стан в Україні, економічну та культурну кризу в нашій державі заклади вищої освіти були вимушені перейти на змішану та дистанційну форми навчання. Всі перераховані вище фактори вплинули на виникнення певних труднощів в освітніх галузях, в яких відбувається набуття практичних навичок у майбутніх фахівців, зокрема в музичній освіті. У зв'язку з цим виникає необхідність оновлення змісту музичної освіти, її структурних компонентів: нормативну документацію (робочі навчальні програми), підходи, форми та методи організації навчання, засоби викладення матеріалу викладачами тощо, тому що сучасна національна система вищої освіти диктує нові умови до формування творчої особистості, фахівця високодуховного, здатного до самореалізації, самовдосконалення в творчій діяльності. Важливим аспектом освіти загалом є формування духовної культури у молодого покоління, на становлення якої впливає виконавська діяльність.

На сьогоднішній день в сучасній освіті стає актуальним питання формування виконавської

культури майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі. Слід зазначити, що на сьогоднішній день не достатньо приділяється уваги формуванню виконавської культури у майбутніх артистів-вокалістів в закладах вищої музичної освіти. Причина полягає у вищезазначених факторах, зменшенні аудиторних годин на фахові дисципліни, збільшенні годин на самостійну роботу студентів, в недостатній теоретичній і методичній розробленості проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фахової підготовки майбутніх артистів-вокалістів розглянуті педагогами-практиками: Д. Бондаренко, Ю. Мережко та ін. Проблема формування виконавської культури було розкрито в працях Т. Жуковської, Данся Лі, А. Михалюк, Н. Овчаренко, Г. Стасько, Н. Гребенюк, К. Матвєєвої та ін. Питання педагогічної культури вокалістів цікавило багато сучасних педагогів-науковців, серед яких: С. Вітвицька, О. Газман, В. Лозова, Т. Сидоренко, Т. Ткаченко та ін. Проблеми формування вокально-виконавської культури розкри-

вали у своїх працях такі педагоги: Л. Дмитрієв, Н. Косінська, Н. Нургаянова, Ван Цзяньшу та ін.

Однак, на сьогоднішній день недостатньо висвітленим залишається питання формування виконавської культури у майбутніх артистів-вокалістів.

Отже, мета статті – проаналізувати стан дослідженості означеної проблеми у науково-педагогічній літературі та висвітлити сутність та компонентну структуру формування виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів запропоновану низкою сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців (І. Шинтяпина, Л. Гончаренко, Л. Гусейнова, Н. Ашихміна).

Виклад основного матеріалу. Виконавська культура поєднує в собі два терміни – *культура і виконавство*. *Культура* – це поєднання духовних цінностей, норм поведінки та знань людини, набутих впродовж життя. Поняття «культура» визначається як вища форма прояву освіченості і професійної компетентності. *Виконавська культура* є комунікативно-діалогічним процесом, що потребує від вокаліста високопрофесійного втілення вокального твору засобами вокальної майстерності. Формування виконавської культури у майбутніх артистів-вокалістів слугує розвитку їх професійно-педагогічної культури.

Communico в перекладі з латинської – повідомляю, з'єдную [1]. Це процес обміну інформацією між двома або більше особами. В даному випадку комунікативні процеси відбуваються між автором – виконавцем та аудиторією. Важливим є порозуміння виконавця з автором музичного твору. Виконавець має передати стильові особливості, культурні традиції та відтворити авторський задум. Музикознавець Олена Маркова зазначає, що «...виконавець завжди задіяний в ролі «тлумачника», «герменевта» нотних знаків і закладеного в них звучання, – але з обов'язковим виходом на художній смисловий «стрижень», який так чи інакше включає в себе «чари спів-мислення епох», як мінімум, епохи творчості композитора та часу виконання» [2]. З вище зазначеного можна узагальнити наступне, що **виконавська культура є цілісною комунікативною системою**.

Виконавська культура студентів закладів вищої мистецької освіти формується переважно на заняття «Сольного співу», «Джазової імпровізації», «Роботи з концертмейстером над вокальним репертуаром». Саме на цих дисциплінах студент поглиблено вивчає історію написання вокального твору, біографію композитора, епоху, події, які переслідували композитора в той час, умови, що сприяли написанню твору; а також, намагається відтворити той задум, який хотів донести автор слухачеві.

На думку сучасного науковця Н. Косінської, *виконавська культура* – це «сукупність особистісних і професійних якостей, які передбачають

здатність емоційно сприймати вокальну музику, усвідомлювати її художньо-образний зміст та виявляти уміння оцінювати її як естетичне явище, володіти вокальними прийомами у процесі вокально-виконавської діяльності...» [3].

А. Михалюк, визначає виконавську культуру як «...інтегровану професійно-особистісну властивість, яка характеризує високий рівень оволодіння мистецькими знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що виражається у здатності до естетично й художньо обґрунтованої інтерпретації змісту музичного твору та забезпечує особистісне професійно-творче зростання» [4].

Таким чином, систематизуючи знання науковців щодо визначення виконавської культури, можна конкретизувати поняття *виконавської культури та підкреслити її важливий вплив на процес становлення майбутніх артистів-вокалістів, який відбувається шляхом опанування та використання комплексу науково-методичних, вокально-виконавських знань, умінь та навичок*.

Вітчизняний науковець І. Шинтяпина до провідних аспектів виконавської культури відносить:

- музичність як потенціал культури співочого звуку через художньо-сміслову інтонавання;
- креативність як інтерпретаційно-творче розуміння виконавства;
- артистизм як можливість самоідентифікації;
- рефлексію як професійне смислоусвідомлення;
- емпатійність як здатність емоційно-афективної взаємодії» [5].

Музичність – здатність вокалістів, на основі певних знань про музику, до природного інтуїтивного відчуття такту, характеру твору, фразування, музичної креативності, передачі задуму автора.

В деяких науково-довідкових працях *креативність* визначається як «рівень творчої обдарованості, прояву здібностей до творчості, що виявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності та є відносно стійкою характеристикою особистості» [6].

Артистизм виражається здатністю вокаліста донести і передати зміст художнього твору шляхом художньо-образного та сценічного втілення музичного твору. Полягає в унікальності співака, в його сценічній поведінці, неповторному тембральному забарвленні голосу, візуалізації образу, характеризується образним мисленням та володінням сценічною виразністю.

Рефлексія – це фіксація та корекція успішних дій, що є невід'ємним у формуванні виконавської культури, виражена здатністю до професійного мислення та уміння оцінити якість власного виконання. Рефлексія допомагає звернути більш детальну увагу на музичний текст, технічно-виконавський аспект музичного твору та інтонацію.

Професійною якістю для формування виконавської культури є *емпатійність* – здатність до співпереживання та розуміння. Користуючись цією якістю майбутні артисти-вокалісти під час виконання музичного твору розкривають слухачеві почуття та образи.

Процес формування виконавської культури – це насамперед взаємодія викладача зі студентами, під час якої у студентів формуються особистісні якості (толерантність, взаємоповага, самовпевненість, комунікабельність, наполегливість, почуття гармонії і смаку, емпатійність, оригінальність, креативність) та професійні (володіння вокальною технікою, виконавськими прийомами, знання методики викладання вокалу тощо).

Досліджуючи феномен виконавської культури, провідними вченими-музикантами (Л. Гончаренко, Л. Гусейновою, Н. Ашихміною) було розглянуто компонентну структуру виконавської культури майбутніх вокалістів. На основі вивчених досліджень можна виділити такі компоненти формування виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів: *виконавсько-технічний, художньо-інтерпретаційний, креативно-діяльнісний*.

Виконавсько-технічний компонент – це комплекс *вокально-технічних навичок*, що допоможуть технічно досконало донести музичний твір до слухача; *інтелектуальних здібностей виконавця; художньо-естетичного та вокального смаків*.

Однією з ознак сформованості виконавської культури є імпровізація. Імпровізація – це вид музичної творчості, що передбачає створення художнього твору спонтанно, безпосередньо в процесі виконання музичного твору [7]. Вона відбувається під час інтерпретації виконавцем музичного твору. В музикознавстві поняття «інтерпретація» визначається як художнє тлумачення музичного твору в процесі його опанування і виконання [8]. Для більш точного втілення вокального твору вокаліст має звертати велику увагу на композиторські вказівки, такі, як: темп, фразування, динаміка, акценти, артикуляція, що «гратиме» важливу роль при презентації кінцевого результату музичної інтерпретації. Інтерпретація включає в себе індивідуальне бачення та розуміння музичного твору, а також залежить від розвитку мислення та уяви.

На думку сучасного науковця В. Корзуна «інтерпретація – це індивідуально-образне тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування. Ціннісною ознакою виконавської інтерпретації є *художність*» [9].

У процесі створення художньої інтерпретації музичного твору майбутніми артистами-вокалістами можуть дотримуватися такі стадії:

– розбір музичного твору, ознайомлення з творчістю композитора, аналіз стильових особливостей, визначення образів, ідей;

– розбір нотного тексту, визначення виконавських труднощів, аналіз засобів виразності;

– робота над цілісністю художнього твору, визначення кульмінаційних моментів.

Як зазначає В. Корзун: «Художня інтерпретація музичних творів є ефективним засобом професійної підготовки, спрямованим на розвиток пізнавальних процесів (музичної уяви, музичного мислення, уваги), емоційно-вольової сфери, творчих та музичних здібностей студентів-вокалістів» [9].

Креативність (лат. *creo* – створювати) – здатність до творчих дій. Уперше термін «креативність» було зазначено у праці Д. Симпсона, який ще у 1922 році тлумачив поняття, як здатність особистості відмовлятися від стереотипів у мисленні. Креативність включає як діяльнісний так і особистісний аспекти творчості, які проявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризують особистість або її окремі сторони, «продукти» діяльності, процес їх створення [10].

До специфічних характеристик креативності можна віднести: здатність до творчого мислення, оригінальність, гнучкість, продуктивність, здатність до виявлення та постановки проблем. Креативність включає такі компоненти: здібності, мислення, знання, мотивацію, оточуюче середовище.

Креативно-діяльнісний компонент реалізується через використання інноваційних методів, прийомів, що стимулюють майбутніх артистів до відкриття нового, креативного бачення; формує у студентів системне мислення, раціональне вирішення поставлених завдань, сприяє активізації мотивації, оцінки професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. У процесі роботи над статтею було проаналізовано роботи вітчизняних вчених-музикантів Л. Гончаренко, Л. Гусейнової, Н. Ашихміної, якими було висвітлено структурні компоненти виконавської культури: *виконавсько-технічний, художньо-інтерпретаційний, креативно-діяльнісний компоненти*. Дослідження вчених показали, що формування виконавської культури у студентів-вокалістів є однією з актуальних проблем музичної педагогіки. Процес формування виконавської культури у майбутніх артистів-вокалістів є цілісною системою методичних знань, практичних умінь та навичок, результатом якого буде готовність майбутнього спеціаліста до високодуховного інтерпретування музичного твору. Подальші дослідження будуть стосуватися проблеми визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості виконавської культури у майбутніх артистів-вокалістів.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Маркова Е. Вопросы теории исполнительства / Е.Н. Маркова. Одеса, 2002. – 128 с.
3. Косінська Н. Л. Сутнісна характеристика сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Journal «ScienceRise: PedagogicalEducation». 2017. №10(18). С. 4–8.
4. Михалюк А.М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»/ Михалюк Алла Михайлівна. К., 2014. –22 с.
5. Шинтяпина И. В. Овладение культурой вокального исполнительства в системе профессиональной подготовки будущего педагога-музыканта. Наука, искусство, культура. 2019. № 3(23). С. 161–169.
6. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. – 424 с.
7. Королев О.К. Краткий энциклопедический словарь джаза, рок- и поп-музыки : Термины и понятия. М.: Музыка, 2006 – 168 с., нот.
8. Гуренко Є.Г. Проблемы художественной интерпретации: философский анализ / Є.Г. Гуренко. Новосибирск: Наука, 1982. – 39 с.
9. В. В. Корзун / Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності/ Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер. : Педагогічні та історичні науки. 2014. Вип. 120. С. 74-79. /Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2014_120_12
10. Левіна І. А. Формування креативно-проектувальної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійного навчального посібника з педагогіки. Проблеми сучасного підручника. Збірник наукових праць. 2017. Вип. 19. С. 166–175.

Marchenko K. Formation of performance culture of future singers in solo singing classes

The article examines the issue of the formation of performing culture of future singers in solo singing classes. The author reveals the essence of the following concepts: culture, executive culture, interpretation, and communication. The article describes how scholars N. Kosinska and A. Mykhalyuk define the meaning of performance culture. The analysis of the latest researches and publications on the specified issues is highlighted. Aspects of the performance culture of future singers revealed in the works of the domestic scholar I. Shyntiapina are specified and described, including musicality, creativity, artistry, reflection, and empathy. The component structure of performing culture, which was highlighted in the works of domestic scholars L. Honcharenko, L. Khuseynova, and N. Ashykhmina, is specified as follows: performance-technical, artistic-interpretive, and creative-active components. The stages of artistic interpretation are indicated, which include: analysis of a musical work; parsing musical text; work on the integrity of the work of art.

According to the author, the formation of performing culture of future singers takes place in such disciplines as Solo Singing, Jazz Improvisation, Working with a Concertmaster on Vocal Repertoire. The author shares the opinion of musicologist Olena Markova regarding the definition of a performer not only as an interpreter of a musical work, but also as a bearer of the spiritual values of humanity. The article highlights and specifies personal qualities (tolerance, mutual respect, self-confidence, sociability, perseverance, sense of harmony and taste, empathy, originality, and creativity) and professional qualities (mastery of vocal technique, performance techniques, knowledge of vocal teaching methods, etc.) that are formed at students at individual classes. The author reveals the importance of the formation of performing culture by mastering and using a complex of scientific and methodical knowledge, vocal, and performing abilities and skills. When writing the article, the following methods of scientific research were used: analysis, synthesis, systematization, substantiation, specification, generalization.

Key words: *performance culture, formation, solo singing lessons, interpretation, communication, future vocalists.*